

*Rafał Majzner**

Bielsko-Biała

Muzykoterapeutyczne walory uczestnictwa dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w przedstawieniach operowych w opiniach wychowawców i opiekunów

Music's Therapeutic Values of the Participation of Children and Adolescents with Disabilities in Opera Performances in the Opinions of Teachers and Care Takers

Wstęp

Muzyka jest formą sztuki wykorzystującą szeroki zakres elementów, pozwalających na wywołanie określonych emocji powiązanych z osobistymi przeżyciami człowieka. Ma wpływ na procesy zachodzące w poszczególnych układach ludzkiego organizmu poprzez działanie na wielu płaszczyznach: emocjonalnej, fizjologicznej i estetycznej. Za pośrednictwem muzyki człowiek może doświadczyć spełnienia, bowiem zaspokojone zostają potrzeby wyższego rzędu: psychiczne, emocjonalne, jak również poznawcze i samorealizacji. Muzyka, z jednej strony, umożliwia oderwanie się od codziennych problemów, silnych wzruszeń czy ekstatycznych przeżyć, z drugiej - pozwala spotęgować uczucia, takie jak: miłość, radość czy też złość i smutek. Zatopieni w niej możemy wyalienować się ze świata zewnętrznego i trwać w określonym nastroju tak długo, jak długo trwa muzyka, która jest odzwierciedleniem naszych potrzeb, nas samych¹.

* dr, Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku Białej, Wydział Humanistyczno-Społeczny

W muzyce klasycznej wyróżniamy różne gatunki. Jednym z nich jest opera. Słowo to pochodzi z języka włoskiego i oznacza dzieło, które wykonywane jest scenicznie a śpiew oraz muzyka harmonizuje z warstwą dramatyczną utworu (libretto). Opera łączy w sobie wiele sztuk, takich jak: muzyka, słowo, plastyka, gra aktorska czy taniec. Zazwyczaj podzielona jest na akty, które dzielą się na sceny. W operze możemy wyodrębnić śpiew solistów (wykonują arie, recitativa), duety, tercety oraz większe zespoły solowe, śpiew chóru, grę orkiestry oraz taniec baletu. Wszystkie te elementy tworzą spójną całość dzieła operowego². Można powiedzieć, że w operze emocje eksponowane są zarówno przez muzykę, jak i przez grę aktorską solistów, chóru i baletu. Takie zdwojenie emocji pozwala sądzić, że przedstawienie operowe nieść może wiele walorów terapeutycznych.

Terapeutyczne oddziaływanie muzyki znane jest od starożytności, kiedy to powstały pierwsze teorie dotyczące estetycznych jej walorów i możliwości wychowawczych. Wówczas Arystoteles pisał: „niektórzy ludzie pod wpływem melodii wprawiających duszę w stan zachwyty uspakajają się, jak gdyby zażyli lekarstwo lub środek uśmierający”³. Przez stulecia muzyka się zmieniła, zmieniły się również sposoby jej wykonywania. Powstały bardzo skomplikowane w swej budowie instrumenty, zmienił się nasz sposób jej postrzegania. Jednak jej zdolność wielokierunkowego wpływu na człowieka nie zmienia się. Dźwięki muzyki dotykając naszej duszy, mogą przywoływać wspomnienia, uczucia oraz stymulować pracę mózgu i serca a także łagodzić ból i stres. „Muzyka może stać się tłem dla marzeń, myśli i wyobrażeń, może urozmaicić i wzbogacić nasz wewnętrzny świat. Utwory odpowiadające stanom wewnętrznym, zainteresowaniom, pragnieniom i postawom mają w sobie część nas samych, powiększają przestrzeń odczuwania samego siebie”⁴. Muzyka oddziałuje

¹ M. Kronenberger, *Muzykoterapia: podstawy teoretyczne do zastosowania muzykoterapii w profilaktyce stresu*, Szczecin: Mediatour 2004, s. 55.

² J. Chomiński, K. Wilkowska-Chomińska, *Formy muzyczne Tom IV. Opera i dramat*, Kraków: PWM 1976, s. 13.

³ W. Tatarkiewicz, *Historia estetyk. T.1, Estetyka starożytna*, Warszawa: Arkady 1985, s. 148.

⁴ U. Bessinger-Ćwierz, *Animacja muzyczna w pedagogice zabawy* [w:] *Pedagogika zabawy w edukacji kulturalnej*, E. Kędzior-Niczyporuk (red.), Lublin: Klanza 2006, s. 89.

na człowieka pozaintelektualnie. Redukuje trudności, ułatwia współpracę, nawiązywanie kontaktów, ogranicza konflikty, pobudza emocjonalnie, daje możliwość rozładowania wewnętrznych napięć, podwyższa umiejętność koncentracji. Każdy, bez względu na wiek, jest podatny na jej wpływ. Według Tadeusza Natansona „muzyka w ramach działań terapeutycznych pełni rolę swego rodzaju leku”⁵.

Różne formy wykorzystywania muzyki w terapii stanowią obecnie wyodrębnioną dyscyplinę zwaną muzykoterapią. Jest ona szeroko stosowana zarówno w praktyce, jak również istnieją jej liczne opracowania teoretyczne. Muzykoterapia XXI wieku jest gałęzią interdyscyplinarną, nieustannie rozwijającą się, na polu której nadal trwają badania. Muzyka, inspirowany nią ruch oraz mowa zrytmizowana zawierają określony porządek, który oprócz walorów estetycznych ma właściwości regulacyjne w odniesieniu do motoryki, psychiki i zachowań społecznych człowieka. Porządek ten wyraża się poprzez następujące elementy:

- melodię - element muzyki przejawiający się w uporządkowanym przez kompozytora zbiorze dźwięków występujących po sobie;
- rytm - element muzyki wyznaczający proporcje czasu trwania dźwięków i przerw między nimi (pauz);
- metrum - element muzyki, który porządkuje grupy rytmiczne za pomocą regularnych akcentów, w wyniku czego powstają odcinki zwane taktami;
- harmonię - element muzyki przejawiający się w jednoczesnym brzmieniu dźwięków;
- tempo - element decydujący o szybkości wykonania utworu;
- dynamikę - element muzyki związany z jej głośnością;
- artykulację - element muzyki wyrażający się w sposobie wydobycia i łączenia dźwięków;
- barwę dźwięku - element muzyki zależny od tych właściwości fizycznych źródła dźwięku, które sprawiają, że możemy rozpoznawać słuchowo poszczególne instrumenty i głosy ludzkie⁶.

⁵ T. Natanson, *Programowanie muzyki terapeutycznej*, Wrocław: Akademia Muzyczna im. K. Lipińskiego 1992, s. 79.

⁶ G. Dąbrowski, *Zasady muzyki w pół godziny*, Kielce: Agencja Komputerowa 1995, s. 14-32.

Wszystkie te elementy wprowadzają pewien porządek, ład w wewnętrznym świecie człowieka. Mogą być źródłem, a zarazem regulatorem energii i emocji, możliwym dzięki zmianom fizjologicznym, jakie zachodzą pod wpływem muzyki. Muzyka jest zjawiskiem fizycznym, możemy przeprowadzić dokładne obliczenia drgań powietrza, których częstotliwości nakładają się zgodnie z prawami fizyki. Rytm, metrum, dynamika, wysokość dźwięku jak również jego barwa stanowią jakości, które można zapisać w postaci liczb, natomiast dowolny utwór można zapisać w postaci wzorów. W tej warstwie muzyka stanowi nośnik ładu, porządku, harmonii, wszystko jest proporcjonalne i odbierane przez mózg człowieka⁷.

Muzyka w terapii osób niepełnosprawnych

Muzykoterapia jako forma terapii uznana jest w medycynie. Wykorzystuje się ją w różnych metodach leczenia⁸. Pojęcie to pochodzi od greckiego słowa: „mousike” oraz łacińskiego „música”, co oznacza muzykę, sztukę śpiewu i gry na instrumentach. Drugi człon, „therapeucin”, znaczy leczyć⁹. Według Światowej Federacji Muzykoterapii muzykoterapia: „jest wykorzystaniem muzyki lub jej elementów (dźwięk, rytm, melodia i harmonia) przez muzykoterapeutę i pacjenta/klienta lub grupę w procesie zaprojektowanym dla lub ułatwienia komunikacji, uczenia się, mobilizacji, ekspresji, koncentracji fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej i poznawczej w celu rozwoju wewnętrznego potencjału oraz rozwoju lub odbudowy funkcji jednostki tak, aby mogła ona osiągnąć lepszą integrację intra i interpersonalną, a w konsekwencji lepszą jakość życia”¹⁰. Muzykoterapia może być realizowana w ramach dwóch

⁷ E. Jaborska, *Muzykoterapia w szkole*, „Nauczyciel i Szkoła”, 2004, nr 1/2, s. 269.

⁸ K. Ruda, B. Kazanowska, *Muzykoterapia jako jeden z elementów kompleksowej opieki nad dzieckiem z chorobą nowotworową*, „Onkologia Polska”, 2011, nr 14 (1), s. 22.

⁹ M. Wesołowska, *Wędrówki po muzykoterapii: nauka, fakty, ciekawostki*, Warszawa: Andiamo!, 2005, s. 23.

¹⁰ T. Natanson, *Muzyczna profilaktyka w procesie nauczania-wychowania. Wybrane refleksje teoretyczne* [w:] *Zeszyty Naukowe Akademii Muzycznej im. K. Lipińskiego we Wrocławiu*, nr 45, Z. Hora, M. Passella (red.), Wrocław 1988, s. 123.

form: receptywnej, dawniej zwanej pasywną, oraz aktywnej. Muzykoterapia receptywna: „jest to forma psychoterapii stosowana w leczeniu chorób psychicznych i nerwowych, uzależnień itp. wykorzystująca potężną siłę nastrojotwórczą muzyki, jej wpływ na kształtowanie postaw i zachowań ludzkich, a także na emocjonalne reakcje człowieka. Ten rodzaj działalności terapeutycznej wymaga gruntownej wiedzy z zakresu teorii a przede wszystkim literatury muzyki, a także, a może przede wszystkim, ogromnego zasobu wiadomości i praktyki w dziedzinie psychiatrii”¹¹. Ważnym czynnikiem w muzykoterapii receptywnej jest umiejętność słuchania muzyki, odbieraniu bodźców, które oddziałując na sferę emocjonalną, wywołują u pacjentów zróżnicowane reakcje i ukierunkowują ich ekspresję werbalną i pozawerbalną na określoną problematykę. Wybór muzyki do słuchania podczas seansu zależy od kultury muzycznej terapeuty, pacjenta, jego wieku, trudności bądź też celów terapeutycznych.

Drugą formą muzykoterapii, dającą szerokie możliwości wykorzystywania oddziaływania muzyki, jest muzykoterapia aktywna. Muzykoterapia aktywna ma miejsce, „jeżeli proponuje się podmiotowi nie tylko słuchanie muzyki interpretowanej przez innych (w postaci nagrań lub granej przez muzykoterapeutę), lecz również tworzonej przez niego samego, czyli wypowiedanie się przy zastosowaniu przedmiotów dźwiękowych, instrumentów muzycznych lub bezpośrednio za pomocą ciała i/lub głosu”¹². Podczas zajęć rytm ma szczególne znaczenie dla wszelkich działań motorycznych. Pacjent czynnie uczestniczy w konkretnych działaniach, a więc tańczy, śpiewa, wykonuje ćwiczenia fizyczne. Muzyka pełni rolę akompaniamentu, „towarzyszy ćwiczeniom, dyscyplinuje, reguluje tempo działań, natężenie i charakter ruchu, a jednocześnie poprzez swoje działanie wpływa na funkcjonowanie organizmu, czyli tworzy się tu swojego rodzaju sprzężenie zwrotne”¹³. Może być ona realizowana poprzez zewnętrzanie nastrojów, skojarzeń, treści pozamuzycznych związanych ze słuchanymi utworami. Podstawowym elementem muzykoterapii aktywnej jest spontaniczna ekspresja pod

¹¹ E. Jaborska, *Muzykoterapia w szkole...*, op. cit., s. 267.

¹² Ibidem, s. 126.

¹³ Ibidem, s. 268.

postacią improwizowanych ruchów ciała, warunkowanych elementami muzycznymi zawartymi w utworze.

Muzykoterapia pełni określone funkcje:

- wychowawczą - polegającą na stwarzaniu sytuacji wychowawczych godnych naśladowania;
- rozwojową - wyrażającą się we wspieraniu indywidualnego rozwoju jednostki;
- poznawczo-stymulacyjną - obejmującą dostarczanie informacji oraz mobilizację do aktywności poznawczej;
- integracyjną - polegającą na tym, że pacjent uczy się nawiązywać oraz podtrzymywać kontakty międzyludzkie;
- kreatywną - związaną z rozwijaniem potencjału twórczego;
- psychoterapeutyczną - mającą na celu obniżanie uczucia lęku i niepokoju, pomoc w kształtowaniu samoakceptacji;
- fizjoterapeutyczną - czyli wpływającą na usprawnianie utraconych funkcji psychomotorycznych;
- readaptacyjną - oznaczającą pomoc osobie w przygotowaniu się do opuszczenia placówki leczniczej, rehabilitacyjnej;
- adaptacyjną - przygotowującą dziecko do życia i funkcjonowania w placówce leczniczej, rewalidacyjnej, szkolnej¹⁴.

Muzyka znajduje szerokie zastosowanie w terapii osób niepełnosprawnych. Podstawowym zadaniem i celem muzykoterapii jest korekcja zaburzonych funkcji, usuwanie napięć psychofizycznych, przekazywanie osobom z niepełnosprawnością prawidłowych doświadczeń. Terapia muzyką powinna przyczyniać się do ogólnej poprawy funkcjonowania całego organizmu, a także poprawy społecznego komunikowania się oraz wyrażania własnych emocji przez osobę niepełnosprawną.

W opracowaniach naukowych dotyczących terapeutycznych walorów muzyki w zasadzie brak analiz i badań poświęconych oddziaływaniu muzyki i widowisk operowych na funkcjonowanie osób niepełnosprawnych. W niniejszym opracowaniu podjęto próbę przedstawienia

¹⁴ M. Kamper-Kubańska, *Muzyka jako środek oddziaływania terapeutycznego* [w:] *Teraźniejszość i przyszłość osób niepełnosprawnych w kontekście społecznych zmian*, G. Miłkowska, B. Olszak-Krzyżanowska (red.), Kraków: Oficyna Wydawnicza „IMPULS” 2008, s. 321-322.

wyników badań nad rolą uczestnictwa dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w spektaklach organizowanych przez Operę Wrocławską z perspektywy ich opiekunów. Przyjęto szerokie rozumienie niepełnosprawności, definiowanej jako zjawisko obejmujące różne ograniczenia funkcjonalne jednostek, wynikające z uszkodzenia zdolności wykonywania jakiejś czynności w sposób uważany za normalny, typowy dla życia ludzkiego. Ograniczenia te mogą mieć charakter stały lub przejściowy, całkowity lub częściowy, mogą dotyczyć sfery sensorycznej, fizycznej i psychicznej. Istnienie tych ograniczeń w sposób znaczący wpływa na edukację i wychowanie, a także, w perspektywie czasu, na pracę zawodową osób z niepełnosprawnością¹⁵.

W poszukiwaniu terapeutycznych walorów muzyki operowej

Opera Wroclawska jest jednym z najbardziej znaczących teatrów operowych w Polsce. Świadczy o tym szeroki repertuar, wysoki poziom artystyczny, ale również wielość inicjatyw, np.: organizowanie superwidowisk gromadzących tysiące fanów opery, cykl „Opera dla dzieci” czy w końcu dostosowanie budynku do potrzeb osób niepełnosprawnych (za co w 2009 roku w konkursie „Polska bez barier” teatr otrzymał Grand Prix i Nagrodę Główną). Pracownicy z działu obsługi widowni zostali przeszkoleni w zakresie pomocy i opieki nad osobami z niepełnosprawnościami, a w gronie zatrudnionych są dwie osoby z niepełnosprawnością. Na spektakle realizowane przez Operę Wrocławską uczęszczają dzieci i młodzież oraz osoby dorosłe o różnym stopniu i rodzaju niepełnosprawności. Przybywają zarówno indywidualnie, jak też w grupach zorganizowanych, wybierając atrakcyjne dla siebie spektakle operowe i baletowe, także te z cyklu „Opera dla dzieci”. Celem udogodnień, które Opera Wroclawska stwarza dla osób niepełnosprawnych, jest propagowanie muzyki operowej.

W celu zbadania, czy i jakie walory terapeutyczne tkwią w uczestnictwie dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w przedstawieniach operowych, przeprowadzono - od października 2013 roku do lutego 2014 roku - badania sondażowe wśród ich rodziców i opiekunów. Przed spektaklami operowymi rodzicom/opiekunom zostały wręczone kwestionariusze ankiety z prośbą o ich uzupełnienie po zakończonym przedstawieniu.

¹⁵ W. Dykik, *Pedagogika specjalna*, Poznań: UAM 2003, s. 15.

Uczestnictwo w badaniach było dobrowolne. Badaniami ankietowymi zostało objętych 64 rodziców/opiekunów. Poszukiwano odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jak badani oceniają zapotrzebowanie dzieci i młodzieży niepełnosprawnej na uczestnictwo w spektaklach operowych?
2. Czy i jakie walory terapeutyczne dostrzegają badani w spotkaniach dzieci i młodzieży niepełnosprawnych z muzyką operową?

Na wstępie należy podkreślić, że sztuka operowa to szeroki i wielowątkowy obszar. Ma ona różne oblicza, rozmaicie rozłożone akcenty. Jej elementy i środki odmienne są od tych, z którymi stykają się dzieci w ramach kontaktu z innymi formami muzycznymi, a przy tym często trudne do zinterpretowania. Spektakl w operze to bowiem widowisko o szczególnym charakterze, zwykle nieznanе lub mało znane nie tylko dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej, ale także zdrowym, i przez to będące dla nich zupełnie nowym doświadczeniem. Spektakl może wywoływać szereg skrajnie różnych wrażeń: estetyczną satysfakcję, znużenie, niezrozumienie, fascynację itd. Dotyczy to zwłaszcza osób niepełnosprawnych intelektualnie, dla których odbiór i interpretacja środków zastosowanych w przedstawieniu operowym może stwarzać szczególne problemy.

Z przeprowadzonych badań wynika, że dzieci i młodzież niepełnosprawna bardzo chętnie uczestniczą w spektaklach operowych, co więcej, sami często zgłaszają potrzebę spotkania z tego rodzaju muzyką. Rodzice i opiekunowie wyrazili swoje zadowolenie z faktu, że dzięki odpowiednim udogodnieniom architektonicznym i pomocy przeszkolonych pracowników opery, ich dzieci mogą korzystać z oferty Opery Wrocławskiej. Oczekują także kontynuacji tego typu działań. Najwyższą wartość uczestnictwa swoich dzieci i podopiecznych w przedstawieniach badani widzą w tym, że opera to połączenie muzyki i teatru, które poruszają emocje dzieci. Za pomocą muzyki opowiadane są dzieciom bajki, historie, które je poruszają i uruchamiają wyobraźnię. Zdaniem badanych, dzieci i młodzież niepełnosprawna z zaciekawieniem słucha muzyki artystycznej, wyrafinowanej, operowej, dawnej, współczesnej, wszelkich eksperymentów muzycznych, na które bardzo często pozostają otwarte. Wyjście do opery jest dla nich ekscytującym przeżyciem

i przygodą, pełną artystycznych wrażeń. Z wypowiedzi badanych rodziców i opiekunów wynika, że percepcja muzyki operowej przez osoby niepełnosprawne ma charakter indywidualny. Podczas spektakli niektóre dzieci żywo reagują na muzykę. Skaczą, cieszą się, klaszczą lub stają w bezruchu, wpatrując się w brzmiały właśnie instrument. To znaczy, że muzyka, brzmiały w tej właśnie chwili, je aktywizuje. Istotne jest zatem zaangażowanie uczestników w spektakl operowy. W przypadku innych dzieci reakcje są odwrotne. Można dostrzec u nich wyciszenie, uspokojenie.

Analiza odpowiedzi rodziców i opiekunów na pytanie otwarte dotyczące dostrzeganych przez nich terapeutycznych walorów uczestnictwa dzieci i młodzieży niepełnosprawnych w spektaklach operowych pozwoliła na ustalenie następującej typologii funkcji (Tabela 1).

Tabela 1. Terapeutyczne funkcje uczestnictwa dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w spektaklach operowych w ocenie ich rodziców i opiekunów

Funkcje terapeutyczne		Liczba odpowiedzi	%
Funkcja rozwojowa	ogólnie korzystny wpływ na stan psychofizyczny	63	98,4
	wzbogacanie osobowości poprzez doznania estetyczne	48	75
Funkcja poznawczo – stymulacyjna	ćwiczenie koordynacji wzrokowo-ruchowej	16	25
	zwiększenie wrażliwości słuchowej	26	40,6
	różnicowanie źródła, jakości dźwięku	32	50
Funkcja integracyjna	integracja społeczna, przełamywanie barier w kontaktach z drugim człowiekiem	59	92,2
	wzbudzenie gotowości do kontaktu i komunikacji	47	73,4

Funkcje terapeutyczne		Liczba odpowiedzi	%
Funkcja psychoterapeutyczna	uspokojenie, rozluźnienie oraz relaks	37	57,8
	redukcja napięć psychicznych i fizycznych organizmu	42	65,6
	umiejętność odreagowania napięć, otwarcie emocjonalne	35	54,7
	pobudzenie organizmu do aktywności	36	56,2
	umożliwienie spontanicznego wyrażania emocji	27	42,2
	„odwrócenie uwagi” od niepełnosprawności	53	82,8
	wzbudzanie pożądanych emocji	43	67,2
Wzmacnianie i ułatwianie rehabilitacji		55	85,9

Zdecydowana większość badanych (63 osoby, tj. 98,4%) wyraziła opinię, iż uczestnictwo dzieci i młodzieży w spektaklach operowych ma ogólnie korzystny wpływ na ich stan psychofizyczny oraz wzbogaca osobowość uczestników poprzez doznania estetyczne (48 osób, tj. 75%). Nie potrafiono jednak dokładnie określić obserwowanych zmian w zachowaniu. Na uspokojenie, rozluźnienie oraz relaks, jako efekt uczestnictwa w spektaklach operowych, wskazało 37 osób (57,8%), redukcję napięć psychicznych i fizycznych 42 osoby (65,6%). Muzyka w terapii często wykorzystywana w celu osiągnięcia uczucia spokoju, wyciszenia, odciążenia od problemów. Relaksacja jest tutaj rozumiana jako: „dynamiczna równowaga stanów pobudzenia i odprężenia oraz dostosowanie do zmian, jakie niesie codzienne życie”¹⁶. Na umiejętność odreagowania napięć i otwarcie emocjonalne wskazało 35 osób (54,7%), natomiast na pobudzenie organizmu do aktywności 36 osób (56,2%). Muzyka w

¹⁶ A. Zwoliński, *Dźwięk w relacjach społecznych*, Kraków: WAM 2004, s. 423.

tym ujęciu jest traktowana jako „narzędzie” używane w celu osiągnięcia pożądanych stanów emocjonalnych. W przypadku dzieci i młodzieży wykazującej objawy zahamowania psychoruchowego w trakcie spektakli operowych daje się zauważyć pobudzenie organizmu i spontaniczne reakcje werbalne i niewerbalne (27 osób, tj. 42,2%). Muzyka, w tym muzyka operowa, może być sposobem odwrócenia uwagi dzieci i młodzieży niepełnosprawnej od ich problemów zdrowotnych, związanych z bólem, chorobą, lękiem przed kalectwem i skierowanie jej w kierunku ożywienia wiary w sens życia, nawet w warunkach ograniczeń spowodowanych niepełnosprawnością.

W wypowiedziach badanych pojawiły się również określenia wskazujące na dostrzegane konkretne zmiany w funkcjonowaniu poznawczym dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. W ocenie badanych uczestnictwo dzieci i młodzieży w spektaklach operowych wpływa na poprawę percepcji słuchowej w zakresie umiejętności różnicowania dźwięku (32 osoby, tj. 50%) oraz na zwiększenie wrażliwości słuchowej (26 osób, tj. 40,6%). Zmysł słuchu wpływa na poznawanie świata przy pomocy innych zmysłów, występują bowiem powiązania między analizatorami czucia głębokiego, wzroku, słuchu, dotyku itp. W ocenie 16 (25%) badanych uczestnictwo w przedstawieniach operowych poprawia koordynację wzrokowo-ruchową. Przyczyny można upatrywać w połączeniu w trakcie przedstawienia operowego bodźców wzrokowych w postaci scenografii, choreografii reżyserii ze słuchowymi w formie śpiewu solowego, chóralnego i tutti wraz z orkiestrą.

W życiu osób niepełnosprawnych ważna jest normalizacja, czyli zachowanie i rozwijanie takich norm i zachowań, które są możliwie najbardziej zgodne z normami kulturowymi środowiska społecznego, w którym żyje osoba niepełnosprawna. Z tego powodu istotną rolę odgrywa uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu kulturalnym środowiska. Zapewnia to osobom niepełnosprawnym satysfakcjonujące funkcjonowanie w społeczności, w której żyją. Na funkcję integracyjną uczestnictwa w spektaklach operowych wskazało 59 osób (92,2%). Ponadto w ocenie badanych (47 osób, tj. 73,4%) dzieci i młodzież niepełnosprawna wykazuje większą gotowość do kontaktu i komunikacji z osobami zdrowymi. Chodzi bowiem to, aby niepełnosprawność nie była czynnikiem ograniczającym kontakty kulturalne, nie powodowała

przywiązania do własnych ograniczeń fizycznych i psychicznych. Po wszechnie podkreśla się dążenie osób niepełnosprawnych do normalności i chęć sprostania standardom ustalonym dla pełnosprawnych. Uczestnictwo dzieci i młodzieży w spektaklach operowych stanowi także element rehabilitacji kompleksowej, czynnik wzmacniający rehabilitację fizyczną i psychiczną. Jest swoistą formą rehabilitacji społecznej i środowiskowej. Większość rodziców i opiekunów (55 osób, tj. 85,9%) intuicyjnie dostrzega terapeutyczne walory uczestnictwa w spektaklach operowych wzmacniające proces rehabilitacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.

Podsumowanie

Celem niniejszego opracowania była próba zwrócenia uwagi na dostrzegane przez rodziców i opiekunów dzieci i młodzieży niepełnosprawnej terapeutyczne walory uczestnictwa w przedstawieniach operowych. Mimo licznych opracowań naukowych poświęconych możliwościom wykorzystania muzyki w terapii, brak analiz i badań nad wpływem muzyki operowej na funkcjonowanie psychospołeczne osób niepełnosprawnych.

Wszystkie osoby badane podkreślały, że dzieci i młodzież niepełnosprawna chętnie uczestniczy w spektaklach operowych. Rodzice i opiekunowie wyrazili swoje zadowolenie z faktu, że ich dzieci mogą korzystać z oferty uczestnictwa w przedstawieniach teatru. Wyrazili swoje oczekiwania związane z kontynuacją tego typu dzieła. Z zaprezentowanych w artykule wyników badań wynika, że respondenci dostrzegają terapeutyczną oraz wzmacniającą efekty rehabilitacji rolę uczestnictwa dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością w przedstawieniach operowych. Badani szczególnie podkreślili funkcje: rozwojową, psychoterapeutyczną i integracyjną. Widzą potrzebę podejmowania dalszych inicjatyw w zakresie organizowania aktywności kulturalnej osób niepełnosprawnych przez Operę Wrocławską. Muzyka jest bowiem środkiem, który stosunkowo łatwo dociera do każdego człowieka, do jego przeżyć, świata wewnętrznego i posługuje się przy tym uniwersalnym językiem.

Bibliografia

Bissinger-Ćwierz U., *Animacja muzyczna w pedagogice zabawy*. [W:] *Pedagogika zabawy w edukacji kulturalnej*, E. Kędzior-Niczyporuk (red.), Lublin 2006.

- Chomiński J., Wilkowska-Chomińska, K., *Formy muzyczne Tom IV. Opera i dramat*, Kraków 1976.
- Dąbrowski G., *Zasady muzyki w pół godziny*, Kielce 1995.
- Dykcik W., *Pedagogika specjalna*, Poznań 2003.
- Jaborska E., *Muzykoterapia w szkole*, „Nauczyciel i Szkoła”, 2004, nr 1/2.
- Kamper-Kubańska M., *Muzyka jako środek oddziaływania terapeutycznego*. [W:] *Teraźniejszość i przyszłość osób niepełnosprawnych w kontekście społecznych zmian*, G. Miłkowska, B. Olszak-Krzyżanowska (red.), Kraków 2008.
- Kronenberger M., *Muzykoterapia: podstawy teoretyczne do zastosowania muzykoterapii w profilaktyce stresu*, Szczecin 2004.
- Natanson T., *Programowanie muzyki terapeutycznej*, Wrocław 1992.
- Natanson T., *Muzyczna profilaktyka w procesie nauczania-wychowania. Wybrane refleksje teoretyczne*. [W:] *Zeszyty Naukowe Akademii Muzycznej im. K. Lipińskiego we Wrocławiu*, nr 45, Z. Hora, M. Passella (red.), Wrocław 1988.
- Ruda K., Kazanowska, B., *Muzykoterapia jako jeden z elementów kompleksowej opieki nad dzieckiem z chorobą nowotworową*, „Onkologia Polska”, 2011, nr 14 (1).
- Tatarkiewicz W., *Historia estetyk. T.1, Estetyka starożytna*, Warszawa 1985.
- Wesołowska M., *Wędrówki po muzykoterapii: nauka, fakty, ciekawostki*, Warszawa 2005.
- Zwoliński A., *Dźwięk w relacjach społecznych*, Kraków 2004.

Streszczenie

Muzyka klasyczna znajduje szerokie zastosowanie w terapii osób z niepełnosprawnością. Podstawowym zadaniem i celem muzykoterapii jest korekcja zaburzonych funkcji, usuwanie napięć psychofizycznych, przekazywanie osobom z niepełnosprawnością prawidłowych doświadczeń. W opracowaniach naukowych dotyczących terapeutycznych walorów muzyki brak analiz i badań poświęconych oddziaływaniu muzyki i widowisk operowych na funkcjonowanie osób z niepełnosprawnością. W artykule podjęto próbę przedstawienia wyników badań nad terapeutycznymi walorami uczestnictwa dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w spektaklach organizowanych przez Operę Wrocławską z perspektywy ich rodziców i opiekunów.

Słowa kluczowe: dziecko z niepełnosprawnością, muzyka operowa, muzykoterapia

Abstract

Classical music is widely used in the treatment of people with disabilities. The primary objective and goal of music therapy is to correct the

disturbed functions, remove psychophysical tensions and transfer proper experiences to disabled people. Studies regarding the therapeutic values of music lack analyzes and researches dedicated to the impact of music and opera performances on the functioning of people with disabilities. The article attempts to present the results of research on the therapeutic qualities of the participation of children and adolescents with disabilities in performances organized by the Wrocław Opera from the perspective of their parents and care takers.

Keywords: child with a disability, opera music, music therapy